

PRACE NAUKOWE

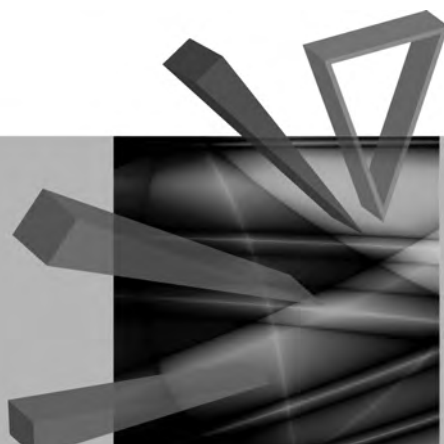
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

305

Ekonomia

Redaktorzy naukowi

Magdalena Rękas

Jerzy Sokołowski

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2013

Redaktor Wydawnictwa: Aleksandra Śliwka
Redakcja techniczna i korekta: Barbara Łopusiewicz
Łamanie: Małgorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:
www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,
The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon
http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2013

ISSN 1899-3192
ISBN 978-83-7695-382-3

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	13
Mieczysław Adamowicz, Paweł Janulewicz: Wykorzystanie analizy czynnikowej do oceny rozwoju społeczno-gospodarczego w skali lokalnej	15
Ewa Badzińska, Jakub Ryfa: Ekonomia wirtualnych światów – tendencje rozwoju	24
Tomasz Bernat: Egzogeniczne determinanty dominacji rynkowej na przykładzie Poczty Polskiej SA.....	37
Agnieszka Brelik, Marek Tomaszewski: Wybrane determinanty kształtujące współpracę innowacyjną przedsiębiorstw przemysłowych z jednostkami PAN i szkołami wyższymi na terenie Polski Północno-Zachodniej.....	50
Agnieszka Bretyn: Wybrane aspekty jakości życia młodych konsumentów w Polsce	62
Grzegorz Bywalec: Transformacja gospodarcza a regionalne zróżnicowanie ubóstwa w Indiach	73
Magdalena Cyrek: Determinanty zatrudnienia w usługach tradycyjnych i nowoczesnych – analiza regionalna.....	83
Sławomir Czech: Czy wokół państwa opiekuńczego toczy się jeszcze spór o wartości?.....	95
Sławomir Czetwertyński: Możliwości poznawcze prawa Metcalfe’a w określaniu wartości ekonomicznej sieci komunikacyjnych.....	108
Małgorzata Deszczka, Marek Wąsowicz: Polityka i strategia rozwoju Unii Europejskiej w koncepcji ekonomii zrównoważonego rozwoju	118
Karolina Dreła: Zatrudnienie nietypowe	129
Paweł Drobny: Ekonomia personalistyczna jako próba reorientacji ekonomii	142
Małgorzata Gajda-Kantorowska: Koszty bankructwa państwa	154
Małgorzata Gasz: Unia bankowa – w poszukiwaniu nowego paradygmatu na europejskim rynku bankowym	163
Małgorzata Gawrycka, Anna Szymczak: Zmiana struktury dochodów w Polsce w relacji kapitał–praca z uwzględnieniem sektorów gospodarki narodowej	174
Anna Golejewska: Innowacje i sposoby ich pomiaru na poziomie regionalnym	184
Mariusz Grębowiec: Zachowania nabywcze konsumentów na rynku usług bankowych w świetle badań	195

Urszula Grzega: Oszczędności i zadłużenie polskich gospodarstw domowych.....	207
Jarosław Hermaszewski: Sytuacja finansowa gminy a wybory bezpośrednie w gminach. Wstęp do badań.....	218
Elżbieta Jantóń-Drozdowska, Maria Majewska: Wpływ globalizacji na wzrost poziomu specjalizacji w międzynarodowej wymianie handlowej..	228
Tomasz Jasiński, Agnieszka Ścianowska: Możliwości oddziaływania na wzrost gospodarczy poprzez kontrolę poziomu ryzyka kredytowego w bankach przy wykorzystaniu systemów sztucznej inteligencji.....	240
Renata Jedlińska: Atrakcyjność inwestycyjna Polski – wybrane aspekty.....	252
Andrzej Jędruchniewicz: Inflacja jako cel polityki pieniężnej NBP.....	264
Michał Jurek: Wykorzystanie analizy duracji i wypukłości w zarządzaniu ryzykiem stopy procentowej.....	276
Sławomir Kalinowski: Znaczenie eksperymentu w metodologii nauk ekonomicznych.....	287
Teresa Kamińska: Struktura branżowa bezpośrednich inwestycji zagranicznych a kryzys finansowy.....	299
Renata Karkowska: Siła oddziaływania czynników makroekonomicznych i systemowych na wielkość globalnej płynności.....	311
Anna Kasprzak-Czelej: Determinanty wzrostu gospodarczego.....	323
Krzysztof Kil, Radosław Ślusarczyk: Analiza wpływu polityki stóp procentowych EBC na stabilność sektorów bankowych w wybranych krajach strefy euro – wnioski z kryzysu.....	334
Iwona Kowalska: Rozwój badań z zakresu ekonomii edukacji w paradygmacie interdyscyplinarności nauki.....	348
Ryszard Kowalski: Dylematy interwencjonizmu w czasach kryzysu.....	358
Jakub Kraciuk: Kryzysy finansowe w świetle ekonomii behawioralnej.....	370
Hanna Kruk: Rozwój zrównoważony w Regionie Morza Bałtyckiego na przykładzie wybranych mierników w latach 2005-2010.....	380
Kazimierz W. Krupa, Irmina Jeleniewska-Korzela, Wojciech Krupa: Kapitał intelektualny jako akcelerator nowej ekonomii (tablice korelacyjne, pracownicy kluczowi).....	391
Anna Krzysztofek: Normy i standardy społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw.....	401
Krzysztof Kubiak: Transakcje w procesie przepływu wiedzy w świetle nowej ekonomii instytucjonalnej.....	413
Paweł Kulpaka: Model konsumpcji permanentnej M. Friedmana a keynesowskie funkcje konsumpcji – empiryczna weryfikacja wybranych teorii na przykładzie Czech.....	423
Justyna Łukomska-Szarek, Marta Włóka: Rola kontroli zarządczej w procesie zarządzania jednostkami samorządu terytorialnego.....	434
Natalia Mańkowska: Konkurencyjność instytucjonalna – wybrane problemy metodologiczne.....	445

Joanna Mesjasz, Martyna Michalak: Percepcja zaangażowania przez adeptów zarządzania – szansą czy ograniczeniem dla współczesnych firm	457
Jerzy Mieszaniec: Innowacje nietechnologiczne w przedsiębiorstwach przemysłowych sektora wydobywczego	469
Aneta Mikula: Ubóstwo obszarów wiejskich w krajach Unii Europejskiej – demografia i rynek pracy	481
Grażyna Musialik, Rafał Musialik: Wartość publiczna a legitymizacja	492
Janusz Myszczyński: Wykorzystanie koncepcji <i>social savings</i> w określeniu wpływu sektora kolejowego na wzrost gospodarczy Niemiec w początkach XX w.	500
Aleksandra Nacewska-Twardowska: Zmiany w polityce handlowej Unii Europejskiej na początku XXI wieku	513
Anna Niewiadomska: Wydłużanie okresu aktywności zawodowej osób starszych w Polsce	524
Mariusz Nyk: Przeciętne wynagrodzenie a sytuacja na rynku pracy – przypadek województwa łódzkiego	536
Monika Pasternak-Malicka: Przesłanki ruchów migracyjnych Polaków z obszaru województwa podkarpackiego w kontekście kryzysu gospodarczego wywołanego kryzysem <i>subprime</i>	547
Jacek Pera: Budowa nowej architektury regulacyjnej w Europie jako element zarządzania ryzykiem niestabilności finansowej – rozwiązania pokryzysowe. Próba oceny i wnioski dla Polski	559
Renata Pęciak: Kryzysy w gospodarce w interpretacji Jeana-Baptiste’a Saya	573
Czesława Pilarska: Współczesny kryzys gospodarczy a napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski	584
Elżbieta Pohulak-Żołędowska: Innowacyjna nauka a źródła jej finansowania	601
Adriana Politaj: Pomoc publiczna na subsydiowanie zatrudnienia w Polsce i w wybranych krajach Unii Europejskiej	617
Marcin Ratajczak: Odpowiedzialny biznes w aspekcie osiągniętych korzyści ekonomicznych na przykładzie przedsiębiorstw agrobiznesu	628
Magdalena Rękas: Dieta w krajach Unii Europejskiej i czynniki wpływające na jej poziom – przegląd wybranych badań	638
Włodzimierz Rudny: Rozwiązania zintegrowane w modelach biznesowych	653
Krzysztof Rutkiewicz: Pomoc publiczna na działalność badawczo-rozwojową i innowacyjność przedsiębiorstw w polityce konkurencji Unii Europejskiej w latach 2004-2010	663
Katarzyna Skrzyszewska: Konkurencyjność krajów Regionu Morza Bałtyckiego w świetle międzynarodowych rankingów	675
Tadeusz Sporek: Ewolucja i perspektywy grupy BRICS w globalnej gospodarce	684

Aleksander Surdej: Inwestycje w szkolenia zawodowe w świetle teorii ekonomicznej.....	695
Piotr Szajner: Wpływ zmienności kursu walutowego na międzynarodową konkurencyjność polskiego sektora żywnościowego	706
Stanisław Ślusarczyk, Piotr Ślusarczyk, Radosław Ślusarczyk: Problem skuteczności i efektywności decyzji menedżerskich w firmie w zakresie formułowania i wdrażania strategii	716
Sylwia Talar, Joanna Kos-Łabędowicz: Polska gospodarka internetowa – stan i perspektywy	729
Monika Utzig: Aktywa finansowe gospodarstw domowych a koniunktura gospodarcza	744
Agnieszka Wałęga: Nierówności dochodowe w kontekście przystąpienia Polski do Unii Europejskiej	754
Grzegorz Wałęga: Wpływ spowolnienia gospodarczego na zadłużenie gospodarstw domowych w Polsce	766
Grażyna Węgrzyn: Formy zatrudnienia pracowników w Unii Europejskiej – aktualne tendencje	778
Barbara Wieliczko: Krajowa pomoc publiczna w UE w okresie obecnego kryzysu.....	790
Artur Wilczyński: Znaczenie kosztów alternatywnych w rachunku ekonomicznym gospodarstw rolnych	802
Renata Wojciechowska: Wieloznaczności językowe współczesnej ekonomii	813
Jarosław Wojciechowski: Ewolucja koncepcji funkcjonowania rynku w społecznej nauce Kościoła Katolickiego.....	823
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Znaczenie lokalnych grup działania w budowaniu kapitału społecznego na obszarach wiejskich.....	834
Grażyna Wolska: Kodeksy etyczne jako instrument poprawnych relacji między podmiotem gospodarczym a konsumentem.....	844
Joanna Woźniak-Holecka, Mateusz Grajek, Karolina Sobczyk, Kamila Mazgaj-Krzak, Tomasz Holecki: Ekonomiczno-społeczne konsekwencje reklamy w segmencie leków OTC	853
Gabriela Wronowska: Oczekiwania pracodawców wobec absolwentów szkół wyższych w Polsce jako przykład bariery wejścia na rynek pracy... ..	861
Anna Wziętek-Kubiak, Marek Pęczkowski: Źródła i bariery ciągłości wdrażania innowacji przez polskie przedsiębiorstwa.....	872
Alfreda Zachorowska, Agnieszka Tylec: Instytucjonalna struktura rynku pracy w Polsce	884
Małgorzata Zielenkiewicz: Upodabnianie się krajów pod względem poziomu dobrobytu w procesie integracji europejskiej	895
Mariusz Zieliński: Demografia i aktywność zawodowa ludności a poziom bezrobocia w Unii Europejskiej.....	907
Jerzy Żyżyński: Gospodarka jako spójny system strumieni pieniądza a problem racjonalności pakietu fiskalnego.....	917

Summaries

Mieczysław Adamowicz, Paweł Janulewicz: The use of factor analysis for the assessment of socio-economic development on the local scale.....	23
Ewa Badzińska, Jakub Ryfa: The economy of virtual worlds – trend of development	36
Tomasz Bernat: Exogenous determinants of market dominance – Polish Post case	48
Agnieszka Brelik, Marek Tomaszewski: Selected determinants forming innovative partnership of traditional industrial companies with units of Polish Academy of Sciences and universities in north-western Poland.....	61
Agnieszka Bretyn: Selected aspects of quality of life of young consumers in Poland	72
Grzegorz Bywalec: Economic transformation and regional disparity of poverty in India.....	82
Magdalena Cyrek: Determinants of employment in traditional and modern services – regional analysis	94
Sławomir Czech: Is the welfare state’s dispute over values still alive?	107
Sławomir Czetwertyński: Cognitive possibilities of Metcalfe’s law in defining the economic value of communication networks	117
Małgorzata Deszczka, Marek Wąsowicz: Policy and development strategy in the European Union in the conception of economics of sustainable development	128
Karolina Dreła: Untypical employment.....	141
Paweł Drobny: Personalist economics as an attempt at economics reorientation	153
Małgorzata Gajda-Kantorowska: Costs of sovereign default.....	162
Małgorzata Gasz: Bank Union – in search of a new paradigm on the European banking market.....	173
Małgorzata Gawrycka, Anna Szymczak: Change of income framework in capital-labour scheme in Poland, including the sector of national economy	183
Anna Golejewska: Innovations and the way of their measure at the regional level.....	194
Mariusz Grębowiec: Purchasing behavior of consumers on banking service market in the light of research	206
Urszula Grzega: Savings and debt of Polish households.....	217
Jarosław Hermaszewski: Financial situation of a commune vs. local elections. Introduction to the study	227
Elżbieta Jantón-Drozdowska, Maria Majewska: The impact of globalization on a higher specialization level in international exchange of goods ...	239
Tomasz Jasiński, Agnieszka Ścianowska: Banks’ possibilities of influencing macroeconomic growth by the use of neural network systems in the credit risk control	250

Renata Jedlińska: Investment attractiveness of Poland – selected issues	263
Andrzej Jędruchniewicz: Inflation as a target of monetary policy of NBP ...	275
Michał Jurek: Use of duration and convexity analysis in interest rate risk management.....	286
Sławomir Kalinowski: The role of the controlled experiment in the methodology of economy	298
Teresa Kamińska: Economic activity structure of foreign direct investment and financial crisis	310
Renata Karkowska: The impact of macroeconomic and systemic factors on the global liquidity	322
Anna Kasprzak-Czelej: Determinants of economic growth	333
Krzysztof Kil, Radosław Ślusarczyk: The analysis of influence of the ECB interest rates' policy on a stability of bank sectors in selected countries of the eurozone – conclusions from the crisis.....	347
Iwona Kowalska: Development of research in the field of economics of education within the paradigm of interdisciplinarity of science	357
Ryszard Kowalski: The dilemmas of interventionism in times of crisis	369
Jakub Kraciuk: Financial crises in the light of behavioural economics.....	379
Hanna Kruk: Sustainable development in the Baltic Sea Region based on chosen indices in years 2005-2010	390
Kazimierz W. Krupa, Irmína Jeleniewska-Korzela, Wojciech Krupa: Intellectual capital as an accelerator of the new economy (correlation tables, key employees)	400
Anna Krzysztofek: Norms and standards of social responsibility in enterprises	412
Krzysztof Kubiak: Transactions in the flow of knowledge in the light of new institutional economics	422
Paweł Kulpaka: M. Friedman's permanent consumption model and Keynesian consumption functions – empirical verification of selected theories on the example of Czech.....	433
Justyna Łukomska-Szarek, Marta Włóka: The role of management control in management process of local self-government units.....	444
Natalia Mańkowska: Institutional competitiveness – selected methodological issues	456
Joanna Mesjasz, Martyna Michalak: Understanding the engagement by management adepts – a chance or a limitation for contemporary business	468
Jerzy Mieszaniec: Non-technological innovations in the industrial enterprises of mining sector.....	480
Aneta Mięka: Poverty of rural areas in the European Union member states – demography and labor market	491
Grażyna Musialik, Rafał Musialik: Public value and legitimacy	499

Janusz Myszczyzyn: Use of social savings concept in defining the role of railway sector on the economic growth in Germany in the early twentieth century	512
Aleksandra Nacewska-Twardowska: Changes in trade policy of the European Union at the beginning of the twenty-first century	523
Anna Niewiadomska: Extending the period of professional activity of the elderly in Poland	535
Mariusz Nyk: Average salary and the situation on the labour market – case of Łódź Voivodeship	546
Monika Pasternak-Malicka: Reasons form migration of Poles from Subcarpathian Voivodeship in the context of the economic crisis caused by the subpreme crisis	558
Jacek Pera: Construction of a new regulatory architecture in Europe as an element of financial instability risk management – post-crisis solutions. Attempt of assessment and implications for Poland.....	572
Renata Pęciak: Crises in the economy in the interpretation of Jean-Baptiste Say	583
Czesława Pilarska: The contemporary economic crisis and foreign direct investment inflow into Poland	600
Elżbieta Pohulak-Żołędowska: Innovations in science and their financial sources	616
Adriana Politałaj: State aid for subsidizing of employment in Poland and in selected countries of the European Union	627
Marcin Ratajczak: Responsible business in the context of economic benefits gained on the example of agribusiness enterprises.....	637
Magdalena Rękas: Fertility rate in the European Union states and factors influencing the rate – review of selected surveys	652
Włodzimierz Rudny: Solution-based business models.....	662
Krzysztof Rutkiewicz: State aid for Research & Development & Innovation activities of enterprises in the European Union’s competition policy in the period 2004-2010.....	674
Katarzyna Skrzyszewska: Competitiveness of the Baltic Region countries in the context of international rankings	683
Tadeusz Sporek: Evolution and perspectives of BRICS group in the global economy.....	694
Aleksander Surdej: Investments in VET programmes: framework for an economic analysis	705
Piotr Szajner: The impact of exchange rated volatility on the competitiveness of Polish food sector on international markets	715
Stanisław Ślusarczyk, Piotr Ślusarczyk, Radosław Ślusarczyk: The problem of efficacy and effectiveness in the formulating and implementing of strategy decision making process	728

Sylwia Talar, Joanna Kos-Łabędowicz: Polish Internet economy – current state and future perspectives	743
Monika Utzig: Households’ financial assets and economic prospect.....	753
Agnieszka Wałęga: Income inequality in the context of accession of Poland to the European Union	765
Grzegorz Wałęga: Impact of economic slowdown on households’ debt in Poland	777
Grażyna Węgrzyn: Employment forms in the European Union – current trends.....	789
Barbara Wieliczko: State aid in the European Union in the period of the current crisis.....	801
Artur Wilczyński: The impact of opportunity costs on farms profitability.....	812
Renata Wojciechowska: Linguistic ambiguities of contemporary economics	822
Jarosław Wojciechowski: Evolution of free market concept in social teaching of the Catholic Church.....	833
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: The significance of local action groups in formation of social capital in rural areas	843
Grażyna Wolska: Ethical codes as a tool of correct relations between a firm and a consumer	852
Joanna Woźniak-Holecka, Mateusz Grajek, Karolina Sobczyk, Kamila Mazgaj-Krzak, Tomasz Holecki: Marketing of OTC medicines in Poland on the example of television advertising	860
Gabriela Wronowska: Expectations of employers towards graduates of universities in Poland as an example of barriers to enter the labor market	871
Anna Wziątek-Kubiak, Marek Pęczkowski: Sources and barriers of persistence of innovation of Polish manufacturing companies	883
Alfreda Zachorowska, Agnieszka Tylec: Institutional structure of the labor market in Poland	894
Małgorzata Zielenkiewicz: Convergence of the countries in terms of social welfare in the process of European integration	906
Mariusz Zieliński: Demography and economically active population vs. the level of unemployment in the European Union.....	916
Jerzy Żyżyński: Economy as a consistent system of money flows vs. the issue of fiscal pact rationality	931

Jarosław Wojciechowski

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

EWOLUCJA KONCEPCJI FUNKCJONOWANIA RYNKU W SPOŁECZNEJ NAUCE KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Streszczenie: W artykule podjęty został problem ewolucji społecznej nauki Kościoła Katolickiego pod kątem akceptacji idei liberalizmu klasycznego. Za punkt odniesienia przyjęto stosunek do pojęcia wolnego rynku, jako głównego wyznacznika tradycyjnie ujmowanego liberalizmu. Do analizy wybrane zostały encykliki papieskie, będące częścią oficjalnego Urzędu Nauczycielskiego, poczynając od *Rerum Novarum* Leona XIII, a kończąc na *Centesimus Annus* Jana Pawła II. Jak wynika z przeprowadzonych badań, spadła akceptacja dla poglądów tradycyjnie uważanych za liberalne – wolności i odpowiedzialności osobistej, idei wolnorynkowych, a nacisk przesunął się w kierunku akceptacji ingerencji państwa w życie obywateli. Szczególnie widoczne jest to na przykładzie „rozmywania” pojęcia wolnego rynku.

Słowa kluczowe: społeczna nauka Kościoła Katolickiego, klasyczny liberalizm, idee wolnorynkowe.

1. Wstęp

Społeczna nauka Kościoła Katolickiego jest pojęciem stosunkowo nowym. Pod koniec XIX wieku Kościół, w wyniku zmian zachodzących w świecie oraz przyspieszającego postępu, dokonującego się we wszystkich sferach życia, został zmuszony do wypowiedzenia się również w kwestiach społecznych. Szczególnie pilne wydawało się zajęcie stanowiska odnośnie do ustroju politycznego, wolności osoby ludzkiej oraz szeregu problemów będących zasadniczo w orbicie zainteresowania ekonomii, takich jak: bezrobocie, ubóstwo, wyzysk, wykluczenie społeczne. Co należy podkreślić, liczne dokumenty Urzędu Nauczycielskiego, wśród których prymat wiodą papieskie encykliki, mimo iż nie należą *stricto* do obszaru religii, to jednak poprzez swoje implikacje stanowią ważny punkt odniesienia dla wszystkich osób wierzących. Nawet jeśli nie bezpośrednio, to z całą pewnością poprzez dokumenty niższej rangą, o czym świadczą enuncjacje poszczególnych episkopatów, działalność chrześcijańskich ośrodków naukowych oraz powszechne nauczanie lokalnych kościołów.

W literaturze omawiającej myśl społeczną Kościoła Katolickiego zasadniczo traktuje się poglądy na tematy gospodarcze jako ewoluujące w czasie w wyniku konieczności dostosowania się do coraz nowszych wyzwań współczesnego świata. Autor w niniejszym artykule zamierza wykazać, na przykładzie dokonującego się „rozmywania” pojęcia wolnego rynku, iż w przeciągu zaledwie 100 lat nastąpił zasadniczy zwrot poglądów od klasycznego liberalizmu w kierunku interwencjonizmu. Od momentu wydania encykliki *Rerum Novarum* Leona XIII, uważanej za pierwszy dokument dotyczący kwestii gospodarczych, znacznie zmniejszony został nacisk na wolność osobistą, wybory dokonywane przez pojedynczego człowieka, a punkt ciężkości przesunął się w kierunku onnipotentnego państwa i jego dominującej roli. Szukano odpowiedzi na pytanie o akceptację dla klasycznego liberalizmu i kapitalizmu, jako pożądanego systemu gospodarczego, na przykładzie pojęcia wolnego rynku. Dodatkowo postawiono problem badawczy, czy obawy, jakie towarzyszyły papieżom, odnośnie do wycisku i innych błędów kapitalizmu, nie brały się po części z opatrznego rozumienia pojęcia liberalizmu, nacechowanego negatywnymi skojarzeniami.

Punktem wyjścia będzie analiza pojęcia „liberalizm” w jego klasycznym znaczeniu, a w dalszej części omówione zostaną encykliki od *Rerum Novarum* Papieża Leona XIII, wydanej w 1891 r., do opublikowanej w setną rocznicę encykliki *Centesimus Anno* Jana Pawła II pod kątem ich stosunku do wolności wyboru jednostki oraz akceptacji dla idei wolnego rynku i prywatnej własności. Wszystkie definicje pojęć ekonomicznych przedstawione zostaną w duchu szkoły austriackiej, jak się wydaje – najbardziej „wolnorynkowej” i liberalnej.

2. Liberalizm klasyczny

Aby właściwie przeprowadzić analizę, konieczne jest zdefiniowanie pojęcia klasycznego liberalizmu, co jest potrzebne dla właściwego zrozumienia poglądów wyrażonych w dalej omawianych dokumentach. Obecnie jako liberalizm rozumie się akceptację wolności, przy skrętnym ominięciu pojęcia odpowiedzialności, które powinno jej towarzyszyć. To zawłaszczenie, dokonane przez środowiska lewicowe, wymusza uszczegółowienie znaczenia pojęcia liberalizmu poprzez dodanie przymiotnika klasyczny. Ów program polityczny wywodzi się z myśli XVIII- i XIX-wiecznych filozofów, socjologów i ekonomistów, a jego ojczyzną śmiało można nazwać Anglię. Należy jednak zaznaczyć, że idee liberalne¹ w żadnym kraju nie zostały do końca wprowadzone w życie². Doktryna owa zakłada bowiem wolność jed-

¹ W dalszej części artykułu pojęcie liberalizmu będzie rozumiane w jego klasycznym ujęciu.

² „System gospodarki rynkowej w czystej postaci nigdy nie został wypróbowany. Jednak w obszarze cywilizacji zachodniej od czasów średniowiecza panowała na ogół tendencja do eliminowania instytucji, które stanowiły przeszkodę w funkcjonowaniu gospodarki rynkowej”. L. von Mises, *Ludzkie działanie*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2007, s. 229.

nostki jako wartość nadrzędną, a jako cel – zwiększenie dobrobytu jak największej rzeszy ludzi. Dzięki liberalnym zasadom możliwe stało się stworzenie państwa kapitalistycznego. Jak pisze Ludwig von Mises: „porządek społeczny zorganizowany na prawdziwie liberalnych zasadach ustanowiony jest w taki sposób, by przedsiębiorcom i kapitalistom pozostawić tylko jedną drogę do bogactwa, mianowicie poprzez lepsze zaopatrywanie swoich współziomków w to, czego ci w swym mniemaniu potrzebują”³. Do podstawowych atrybutów idei liberalnej należy pojęcie prywatnej własności środków produkcji w społeczeństwie opartym na podziale pracy⁴. Kolejnym wyznacznikiem liberalizmu jest pojęcie wolności, które nie musi wywodzić się wyłącznie z idei humanistycznych. Mianowicie zauważono, iż praca wolnego człowieka jest znacznie wydajniejsza niż analogiczna praca niewolnika⁵. Dalej należy wymienić pokojowe współistnienie narodów, gdyż wojna zawsze prowadzi do zubożenia ogółu ludzi. Kolejnym atrybutem liberalizmu jest pojęcie równości, jednak rozumiane jako równość wszystkich wobec prawa, czyli zniesienie podziału na klasy społeczne⁶.

Konsekwencją przyjęcia idei liberalnych będzie niewątpliwie nierówność posiadanej bogactwa przez poszczególnych ludzi oraz nierównomierność osiągniętych dochodów. Stanowi to jednak główny bodziec postępu, bowiem tylko dzięki istnieniu różnic możliwy jest rozwój całego społeczeństwa. Liberalizm wymaga akceptacji powyższych prawd, które leżą w interesie ogółu. Jednocześnie jednak silnie akcentowana jest ułomność ludzi i różnie pojmowana moralność. Dlatego też poszanowanie koniecznych warunków wspólnej egzystencji powierzone zostało rządowi, który w tym celu ma prawo stosować przymus wobec obywateli, którzy swoim zachowaniem narażają innych. Liberalizm nie może zatem być utożsamiany z anarchizmem.

3. *Rerum Novarum*

Pierwszą z encyklik, uznawanych za oficjalny głos Społecznej Nauki Kościoła, jest *Rerum Novarum* (*Rzeczy nowe*) Leona XIII. Stanowi ona mocną i zdecydowaną odpowiedź na rosnącą popularność idei socjalistycznych w drugiej połowie XIX wie-

³ L. von Mises, *Liberalizm w tradycji klasycznej*, Arcana, Kraków 2004, s. 26.

⁴ „W wykształceniu się współpracy, społeczeństwa i cywilizacji oraz w przemianie człowieka ze zwierzęcia w istotę ludzką podstawową rolę odegrało to, że praca zorganizowana według zasad podziału pracy jest wydajniejsza niż praca w pojedynkę, a także to, że rozum ludzki jest w stanie tę prawdę dostrzec”. L. von Mises, *Ludzkie działanie*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2007, s. 124.

⁵ „Zniesienie niewolnictwa i poddaństwa nie nastąpiło w odzwie na apele teologów czy moralistów, za sprawą słabości bądź szczodroliwości właścicieli niewolników. Wśród nauczycieli religii i etyki było tylu elokwentnych obrońców niewolnictwa, ilu jego przeciwników. Praca niewolnicza zniknęła, ponieważ nie wytrzymała konkurencji z pracą ludzi wolnych. O jej losie przesądziło to, że w gospodarce rynkowej była nieopłacalna”. L. von Mises, *Ludzkie działanie...*, s. 534.

⁶ Prawo, które jest inne, w zależności od klasy społecznej, kasty czy jakiegokolwiek innego podziału, naraża państwo na wewnętrzne tarcia i rewolucje.

ku. Można śmiało stwierdzić, iż jest ona zgodna z ekonomią rozumianą w sensie klasycznym. Świadczyć o tym może nawet pobieżna analiza tytułów rozdziałów: „Rozwiązanie fałszywe: socjalizm”, „Własność wspólna sprzeciwia się prawu natury”, „Działalność państwa jest ograniczona”, które nie pozostawiają złudzeń co do stosunku papieża do idei socjalistycznych.

Przyczyny złego położenia robotników papież upatruje w gwałtownych procesach zachodzących w XIX wieku, w których „zniszczono stare stowarzyszenia rękodzielników, nie dając im w zamian żadnej ochrony (...), i tak robotnicy osamotnieni i bezbronni ujrzeni się z czasem wydanymi na łup nieludzkości panów i nieokiełznanej chciwości współzawodników”⁷. Takie spojrzenie jest jednak wysoce krzywdzące dla idei kapitalistycznych, gdyż myli skutek z jego przyczyną. To, że upadło rękodzielnictwo, było wynikiem postępu technologicznego, który pozwolił, dzięki akumulacji kapitału, obniżyć koszty przez wyeliminowanie pracy ludzkiej. Dobra, które wcześniej dostępne były wyłącznie dla bogatych, stały się dostępne również dla niższych warstw społecznych.

Rerum Novarum stanowi również znaczący głos w obronie prawa własności, zgodnie z koncepcją św. Tomasza z Akwinu, gdyż „prywatne posiadanie dóbr materialnych na własność jest naturalnym prawem człowieka”⁸. Jednocześnie Leon XIII zauważa, iż ochrona własności prywatnej zapewnia poczucie sprawiedliwości, a jego negacja jest szkodliwa dla rozwoju rodziny oraz grozi poważnymi konsekwencjami społecznymi. Zatem „nietykalność własności prywatnej stanowi pierwszy fundament, na którym należy oprzeć dobrobyt ludu”⁹.

W encyklice wielokrotnie pojawiają się odniesienia do etycznych powinności członków społeczeństwa oraz rządu. Stanowisko Kościoła zdecydowanie sprzeciwia się nadmiernemu opodatkowaniu, które niszczy własność prywatną¹⁰.

4. *Quadragesimo Anno*

Kolejną z omawianych encyklik społecznych – *Quadragesimo Anno* – wydał papież Pius XI, co, jak sugeruje łaciński tytuł, nastąpiło w czterdziestą rocznicę opublikowania wyżej omawianego dokumentu Leona XIII. Naświetla ona szerzej przyczyny powstania *Rerum Novarum*, potwierdza doniosłość nauczania poprzednika, stwierdza przyczynę ówczesnego zamętu społecznego i wskazuje na jedyną drogę odnowienia, mianowicie naprawę obyczajów według zasad chrześcijańskich¹¹.

⁷ Leon XIII, *Rerum Novarum*, Rzym 1891, część I, pkt III.

⁸ *Ibidem*, część I, pkt II.

⁹ *Ibidem*, część II, pkt II.

¹⁰ „wymienione korzyści staną się rzeczywistością, jeśli prywatna własność nie będzie wyczerpywana przez nadmiar podatków i ciężarów publicznych”. Leon XIII, *Rerum Novarum*, Rzym 1891, część II, pkt II, ppkt 2i.

¹¹ Pius XI, *Quadragesimo Anno*, Rzym 1931, pkt 15.

Mimo iż wielokrotnie w tekście można doszukać się negacji niektórych zasad liberalnych, to w swej istocie papież popiera idee wolności i swobodnego działania w majestacie prawa, głosi bowiem, iż „należy pozostawić tak jednostkom, jak i rodzicom sprawiedliwą swobodę działania z zachowaniem jednak granic dobra ogólnego i z wykluczeniem czyjejkolwiek krzywdy”¹².

Papież pragnie wskazać zasady moralne, które powinny leżeć u podstaw systemu gospodarczego, pomimo iż „ekonomia i etyka, każda w swoim zakresie, własnymi się rządzą zasadami”¹³. Jak pisze, dla zachowania należytego ładu nie można, oprócz kwestii gospodarczych, pomijać również aspektów moralnych działania człowieka.

Ponownie w *Quadragesimo Anno* odnaleźć można mocny nacisk na poszanowanie praw własności prywatnej, wynikających z prawa naturalnego i całkowite odrzucenie koncepcji socjalistycznych¹⁴. Bardzo silnie akcentowana jest podstawa systemu kapitalistycznego, czyli zasada akumulacji kapitału, która winna być stosowana również przez robotników, gdyż „pomnożonym roztropnie gospodarząc, będą mogli łatwiej i swobodniej wypełnić obowiązki rodzinne”¹⁵.

W dalszej części wywodu dostrzegalne jest jednak niezrozumienie istoty wolnego rynku, który jest dynamiczny i musi zakładać powstawanie nowych i likwidację starych, niedostosowanych do zmieniających się reguł przedsiębiorstw. Przykładowo negowane jest obniżenie wynagrodzeń jako mechanizmu naprawczego w upadającym przedsiębiorstwie, jeśli przyczyną problemów była opieszałość lub zacofanie techniczne¹⁶. W innym fragmencie mimo wszystko podkreśla się, iż wysokość płac powinna podlegać mechanizmom rynkowym i jednocześnie przestrzega: „Któż bowiem nie wie, że płaca zbyt obniżona lub nadmiernie wygórowana wywoła bezrobocie?”¹⁷.

5. *Mater et Magistra*

Kolejnym papieżem wypowiadającym się w kwestiach społecznych był Jan XXIII w encyklice *Mater et Magistra* (*Matka i Mistrzynie*). W pierwszej części dokonuje on podsumowania wcześniej omówionych encyklik Leona XIII i Piusa XI. Również tu pojawiają się nieścisłości i przerysowania dotyczące istoty liberalizmu i wolnego rynku¹⁸. Papież zdaje się nie zauważać, iż językiem ekonomii nie można opisywać

¹² *Ibidem*, pkt 25.

¹³ *Ibidem*, pkt 42.

¹⁴ „Prawo własności prywatnej przez naturę, czyli przez samego Stwórcę, jest dane”. Pius XI, *Quadragesimo Anno*, Rzym 1931, pkt 45.

¹⁵ *Ibidem*, pkt 62.

¹⁶ „Jeśli atoli przedsiębiorstwo nie przynosi takich dochodów, jakich potrzeba na płacenie odpowiednich zarobków, (...) niech wierzą ci, co to zawinili, że dopuszczają się grzechu wołającego o pomoc do nieba”. Pius XI, *Quadragesimo Anno*, Rzym 1931, pkt 73.

¹⁷ *Ibidem*, pkt 76.

¹⁸ „(dom. liberalizm) przeczy istnieniu jakiegokolwiek związku pomiędzy prawami moralnymi i ekonomicznymi. Głosi, że (...) należy szukać wyłącznie własnej korzyści; że stosunki gospodarcze

sfery moralności i *vice versa*. Zarzut, iż dana dziedzina nauki nie zajmuje się omawianiem praw należących do innej, wydaje się nielogiczny¹⁹. Nieprawdziwy jest również wniosek znajdujący się w rozdziale poświęconym encyklice *Quadregesimo Anno*, w którym papież wyraża pogląd, iż „ustrój wolnej konkurencji doszedł, w wyniku swego naturalnego rozwoju, do stanu prawie całkowitego rozkładu”²⁰. Jan XXIII wydaje się nie dostrzegać faktu, iż w owych czasach idee wolnorynkowe zostały dawno zastąpione interwencjonizmem państwowym, który pod pozorem zachowania pewnych znamion wolnego rynku zawładnął polityką gospodarczą większości krajów, uznawanych potocznie za liberalne demokracje.

W kolejnych akapitach, mimo wcześniejszego potwierdzenia prymatu prywatnej inicjatywy, wyrażana jest wprost teza o nieodzownej konieczności interwencji dokonywanych przez państwo zgodnie z „zasadą pomocniczości”, które „zapewnią odpowiedni wzrost produkcji dóbr materialnych”²¹. Rozwijana jest myśl o konieczności uspołecznienia szeregu dziedzin, takich jak chociażby ochrona zdrowia, edukacja, ubezpieczenia społeczne itd. Widać zatem znaczące odejście od idei wolnorynkowych i przesunięcie punktu ciężkości w kierunku interwencjonizmu państwowego. Podobnie ustalanie wysokości wynagrodzeń, wedle słów papieża, winno odbywać się na podstawie zasady sprawiedliwości i słuszności, co rzekomo wyklucza jako niegodziwość „pozostawienie sprawy wysokości płac działaniu wolnej konkurencji”²².

Krytycznie należy odnieść się w szczególności do części III, omawiającej pożądane aspekty życia społecznego, gdzie dopuszcza się stosowanie cen urzędowych chociażby na produkty rolne, gdyż „kierownicze czynniki państwa w żadnym wypadku nie mogą nie brać udziału w regulowaniu tej sprawy”²³. Papież daje wyraz niezrozumieniu elementarnych podstaw ekonomii, gdy tytułem wyjaśnienia dodaje, iż „przeznaczeniem produktów rolnych jest zaspokajanie podstawowych potrzeb ludzi, dlatego ceny ich należy tak ustalać, aby wszyscy mogli je nabywać”²⁴.

---

między ludźmi podlegają całkowicie najwyższemu prawu wolnej konkurencji (...) i że należy jak najbardziej wystrzegać się jakiegokolwiek interwencji władz państwowych w sprawy gospodarcze”. Jan XXIII, *Mater at Magistra*, Rzym 1961, część I, pkt 1.

¹⁹ „(dom. koncepcja kapitalistyczna) wszystko w ogóle opierała na automatycznie działających siłach natury i przeczyła istnieniu jakiegokolwiek związku między prawami moralnymi i ekonomicznymi”. Jan XXIII, *Mater at Magistra*, Rzym 1961, część I, pkt 1.

²⁰ *Ibidem*, część I, pkt 3.

²¹ „Należy jak najusilniej domagać się od władz państwowych, (...) by rozwijały wielostronną, szeroko zakrojoną i lepiej niż dotychczas zorganizowaną działalność interwencjonistyczną w dziedzinie gospodarczej”. Jan XXIII, *Mater at Magistra*, Rzym 1961, część II, pkt 1.

²² *Ibidem*, część II, pkt 3.

²³ Jan XXIII, *Mater at Magistra*, Rzym 1961, część III, pkt 4.

²⁴ *Ibidem*, część III, pkt 4.

6. *Populorum Progressio*

Kolejny papież, Paweł VI, również wypowiadał się w kwestiach społecznych w encyklice *Populorum Progressio (O popieraniu rozwoju ludów)*. Podobnie jak jego poprzednik jawi się jako zwolennik interwencjonizmu, jednak tym razem w skali ogólnoświatowej²⁵. Papież wprost kwestionuje słuszność zasady wolnej konkurencji w stosunkach międzynarodowych, w przypadku krajów różniących się diametralnie stopniem bogactwa. Uznaje za głęboko niesprawiedliwe, iż biedne kraje mogą zaofiarować wyłącznie dobra naturalne²⁶. Dostrzec można zatem wyraźny brak znajomości chociażby klasycznej teorii kosztów komparatywnych, a jako panaceum przedstawił biurokratyczną koncepcję konwencji międzynarodowych, obejmujących znaczną liczbę państw, które to pozwoliłyby ustanowić ogólne zasady regulacji cen.

Dalszym zaprzeczeniem wolności gospodarczej, w skali mikroekonomicznej, jest akceptacja prawa do wyłączenia obywateli²⁷. Podobnie jak mocny nacisk, poparty postanowieniami Soboru Watykańskiego II, dotyczący zakazu „spekulacji służących tylko własnym korzyściom”²⁸. Na podstawie tych stwierdzeń można dojść do wniosku, iż papież nie dostrzega, że zawsze pojęcie wymiany handlowej opiera się na spekulacji, będącej jej czynnikiem sprawczym.

Pewne zdziwienie może budzić również negatywna ocena oczywistych konstatacji, takich jak: „głównym bodźcem postępu ekonomicznego jest zysk, naczelną normą działalności gospodarczej – wolna konkurencja, prywatna zaś własność środków produkcji to prawo absolutne”²⁹. Są to bowiem stwierdzenia z punktu widzenia klasycznego liberalizmu i ekonomii jak najbardziej poprawne.

7. *Laborem Exercens*

Kolejną istotną publikacją z zakresu społecznej nauki Kościoła Katolickiego jest wydana przez Jana Pawła II encyklika *Laborem Exercens (O pracy ludzkiej)*. Omawia ona szeroko kwestię pracy wykonywanej przez człowieka, od czasów biblijnych, aż po współczesny „konflikt” pomiędzy pracą a kapitałem. Wskazuje zagrożenia,

²⁵ „Jeśli bowiem istniejąca dziś cywilizacja techniczna nie będzie regulowana jakimś planem, nierówność ludów co do wzrostu dóbr materialnych nie zmniejszy się, lecz raczej zwiększy: i dla tego postęp narodów bogatszych będzie szybszy, podczas gdy ludy ubogie będą się tylko powoli rozwijać”. Paweł VI, *Populorum progressio*, Rzym 1967, pkt 8.

²⁶ „Inaczej jest jednak, skoro warunki różnych narodów są bardzo nierówne; ceny bowiem ustalane „swobodnie” przez kontrahentów mogą pociągnąć za sobą skutki krzywdzące”. Paweł VI, *Populorum progressio*, Rzym 1967, pkt 58.

²⁷ Papież dopuszcza wyłączenie na przykład w sytuacji, gdy „posiadłości są zbyt rozległe, gdy mało albo wcale nie są uprawiane lub gdy powodują nędzę ludzkości”. Paweł VI, *Populorum progressio*, Rzym 1967, pkt 24.

²⁸ Paweł VI, *Populorum progressio*, Rzym 1967, pkt 24.

²⁹ Papież używa sformułowania „nie wiemy, jakim sposobem zakradły się do społeczności ludzkiej poglądy...”. Paweł VI, *Populorum progressio*, Rzym 1967, pkt 26.

jakie płyną z błędnie pojmowanego podmiotu pracy, którym powinien zawsze być człowiek, oraz podkreśla konieczność wzajemnej solidarności w celu budowania wspólnego dobra.

W jednym z rozdziałów papież odnosi się również do kwestii własności i wymiany rynkowej. Podkreśla, iż prawo własności z punktu widzenia chrześcijanina przestaje być absolutną i nienaruszalną zasadą i powinien traktować je „natomiast w najszerszym kontekście powszechnego prawa wszystkich do korzystania z dóbr całego stworzenia”³⁰. Jednocześnie papież potwierdza słuszność zasady, wedle której, w pewnych okolicznościach, dopuszczalne jest uspołecznienie środków produkcji. Spojrzenie takie jest znacząco odmienne zarówno od koncepcji liberalnej, jak i nauczania przedsoborowych papieży: Leona XIII i Piusa XI.

W rozdziale „Płaca i inne świadczenia społeczne” znajdują się zapisy świadczące o akceptacji dla onnipotentnego państwa, które powinno zapewnić świadczenia medyczne, właściwy wypoczynek i zabezpieczenie emerytalne. Również rozwiązanie problemu bezrobocia zostało podporządkowane rządowi, a nie swobodnej grze wolnorynkowej, gdyż „rozsądne planowanie i dostosowana do niego organizacja pracy ludzkiej w skali poszczególnych społeczeństw i państw powinna ułatwić znajdowanie właściwych proporcji między różnymi rodzajami zatrudnienia”³¹.

8. *Sollicitudo Rei Socialis*

Kolejna encyklika Jana Pawła II poruszająca kwestie społeczne nosi tytuł *Sollicitudo Rei Socialis* (*Społeczna troska Kościoła*). Podejmuje ona problem autentycznego rozwoju zarówno człowieka, jak i całych społeczeństw. Bardzo mocno nawiązuje do omówionej powyżej encykliki Pawła VI *Populorum Progressio* i nauczania Soboru Watykańskiego II.

Na uwagę zasługuje zaś stanowczy głos wyrażający sprzeciw wobec ograniczania prawa do inicjatywy gospodarczej, które pozostaje niezmiernie istotne w wymiarze jednostek, ale również społeczeństwa. Jak zaznacza Jan Paweł II, negocjowanie owego prawa niszczy twórczą podmiotowość obywateli i „w rezultacie kształtuje się w ten sposób nie tyle równość, ale równanie w dół”³².

Zasadnicze problemy ekonomiczne, do których w pierwszej kolejności zaliczono międzynarodowy system handlowy obciążony protekcjonizmem oraz system monetarny i finansowy, według papieża wymagają reform międzynarodowych instytucji. Autor nie zauważa jednak, iż wielokrotnie działanie ich samych wywołuje negatywne następstwa i należy postulować ich likwidację w duchu liberalizmu.

Papież, z jednej strony zauważa konieczność otwarcia się krajów na swobodną wymianę, jednak nie dostrzega, iż należy znieść regulacje, jakie zostały wprowadzo-

³⁰ Jan Paweł II, *Laborem Exercens*, Rzym 1981, część III, pkt 14.

³¹ *Ibidem*, część III, pkt 18.

³² Jan Paweł II, *Sollicitudo Rei Socialis*, Rzym 1987, pkt 15.

ne, a wyłącznie postuluje: „aby narody (...) ustaliły takie formy współpracy, które by zmniejszyły ich zależność od potężnych producentów; a by otworzyły granice dla wyrobów danej strefy; aby zbadały ewentualną komplementarność produktów”³³.

9. *Centesimus Anno*

Ostatnim z omawianych dokumentów jest encyklika *Centesimus Anno*, napisana przez Jana Pawła II, w setną rocznicę opublikowania *Rerum Novarum*. Stanowi ona próbę ponownego spojrzenia i odczytania pierwszej społecznej encykliki z perspektywy końca XX wieku³⁴.

Papież potwierdza nauczanie Leona XIII odnośnie do prawa do własności prywatnej, które wywodzi się z prawa naturalnego. Jest ono podstawowe dla rozwoju osoby ludzkiej. Jednak Jan Paweł II podkreśla, że „posiadanie dóbr nie jest prawem absolutnym, ale jako prawo ludzkie ze swej natury jest ograniczone”³⁵.

Z encykliki można wywnioskować zasadniczą akceptację dla wolnej konkurencji, gdyż „wolny rynek jest najbardziej skutecznym narzędziem wykorzystania zasobów i zaspokajania potrzeb”³⁶. Według Papieża nie można jednak powierzyć wyłącznie grze rynkowej dostarczania wszystkich dóbr, ponieważ podejście takie opierałoby się na ograniczonej wizji człowieka i społeczeństwa. Zatem istnieją pewne kategorie dóbr, które „ze swej natury nie mogą być zwykłymi towarami”³⁷, do których papież kwalifikuje podstawowe potrzeby ludzkie, edukację oraz aktywizację społeczną. Zatem postulowana pierwotnie akceptacja mechanizmów rynkowych wydaje się mocno iluzoryczna.

W innym miejscu trafnie i zgodnie z duchem klasycznego liberalizmu zostały poddane analizie międzynarodowe stosunki gospodarcze, gdzie brak rozwoju wielu krajów trzeciego świata upatrywany jest w braku równoprawnego dostępu do rynków zbytu³⁸.

10. Podsumowanie

Przedstawione w artykule oficjalne nauczanie papieża dotyczące zagadnień leżących w orbicie ekonomii nie wyczerpuje, z całą pewnością, dorobku i bogactwa myśli społecznej Kościoła Katolickiego. Stanowi, jak się wydaje, punkt wyjścia do

³³ *Ibidem*, pkt 45.

³⁴ W szczególności upadku bloku państw komunistycznych.

³⁵ Jan Paweł II, *Centesimus Anno*, Rzym 1991, pkt 30.

³⁶ Jan Paweł II, *Centesimus Anno*, Rzym 1991, pkt 34.

³⁷ *Ibidem*, pkt 34.

³⁸ „...kraje, które wybrały izolację, zatrzymały się lub cofnęły w rozwoju, natomiast posuwały się naprzód te, które umiały włączyć się w ogólny system wzajemnych powiązań gospodarczych na poziomie międzynarodowym”. Jan Paweł II, *Centesimus Anno*, Rzym 1991, pkt 33.

dalszych dyskusji i rozważań o kwestiach działania człowieka w społeczeństwie z punktu widzenia zarówno ekonomii, teologii, jak i moralności.

Analiza encyklik papieskich pod kątem ekonomii wydad się istotną kwestią. Jak podkreśla Papieska Rada Iustitia et Pax, dokumenty te zaledwie nakreślają główne linie doktryny społecznej, pozostawiając jednocześnie konferencjom biskupów pewną dowolność w interpretacji, zależnie od lokalnych uwarunkowań³⁹. Jak udało się pokazać w ramach niniejszej analizy, rozmywanie i redefiniowanie pojęć, takich jak: wolność wyboru, wolny rynek, własność, może prowadzić do dowolnych i często błędnych interpretacji, a jako poparte autorytetem Kościoła winno być jednoznaczne i niezmiennie.

Uprawdopodobniona wydaje się teza o znacznym odejściu od tradycyjnego nauczania reprezentowanego przez Leona XIII i Piusa XI, a które wydaje się zbliżone do poglądów liberalizmu klasycznego, tj. uznającego chociażby własność prywatną i wolność wyboru za jedno z praw naturalnych, przysługujących każdemu człowiekowi. Od czasów Soboru Watykańskiego II w dziedzinie nauki społecznej coraz częściej pojawia się akceptacja większej aktywności państwa w dziedzinach dotychczas uchodzących za domenę *stricte* prywatną lub stowarzyszeń prywatnych. Chodzi przede wszystkim o szkolnictwo, ubezpieczenia społeczne, działalność humanitarną itd.

Można śmiało zaryzykować tezę, iż obecnie Kościół Katolicki, mimo literalnego zaprzeczania w swoich naukach, jest zwolennikiem tak zwanej trzeciej drogi pomiędzy kapitalizmem a socjalizmem. Jednak polityka gospodarcza oparta na interwencjach państwa w gospodarkę, jak dowodził tego Ludwig von Mises w eseju *Interwencjonizm*, opiera się zawsze na iluzji i prowadzi do stanu, „który (...) jest ostatecznie mniej pożądany od tego, który usiłowano zmienić”⁴⁰.

Literatura

Jan Paweł II, *Centesimus Anno*, Rzym 1991.

Jan Paweł II, *Laborem Exercens*, Rzym 1981.

Jan Paweł II, *Sollicitudo Rei Socialis*, Rzym 1987.

Jan XXIII, *Mater et Magistra*, Rzym 1961.

Leon XIII, *Rerum Novarum*, Rzym 1891.

Lipniak J. (red.), *Encykliki społeczne Kościoła Katolickiego*, Oficyna Wydawnicza ATUT, Świdnica 2005.

Mises L., *Interwencjonizm*, Arcana, Kraków 2005.

Mises L., *Liberalizm w tradycji klasycznej*, Arcana, Kraków 2004.

Mises L., *Ludzkie działanie*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa 2007.

Paweł VI, *Populorum Progressio*, Rzym 1967.

Pius XI, *Quadragesimo Anno*, Rzym 1931.

Ryczan K. (red.), *Kompendium nauki społecznej Kościoła*, Jedność, Kielce 2005.

³⁹ K. Ryczan (red.), *Kompendium nauki społecznej Kościoła*, Jedność, Kielce 2005, s. 5.

⁴⁰ L. von Mises, *Interwencjonizm*, Arcana, Kraków 2005, s. 146.

EVOLUTION OF FREE MARKET CONCEPT IN SOCIAL TEACHING OF THE CATHOLIC CHURCH

Summary: The article discusses the issue of evolution of the Catholic Church's social teaching in terms of acceptance of the ideas of classical liberalism. As a reference point there was taken the attitude to the idea of the free market, as the main determinant of classical liberalism. For the analysis there were taken only an encyclical which are part of the official Magisterium, from Leo XIII's *Rerum Novarum* to *Centesimus Anno* by pope John Paul II. As the analysis shows the acceptance of views which are traditionally considered liberal: freedom and personal responsibility and free market concept, significantly decreased. The emphasis shifted towards the acceptance of state intervention in human life. It is especially visible on the example of "blurring" the notion of the free market.

Keywords: social teaching of the Catholic Church, classical liberalism, free market concept.